

---

## De Twaalf Apostelen VI

---

### Stille figuren

*door Marieke Anschütz*

#### **Jacobus, de zoon van Alfeüs**

Wie meeleeft met de jaarfeesten, volgt de menswording van Christus van Advent tot aan Pinksteren. De tweede helft van het jaar, van Pinksteren tot Advent, staat in het teken van de mens die christen wil worden. Ieder mens gaat daarin zijn eigen weg, maar er zijn altijd groeperingen geweest waarvan de

leden een gezamenlijke ontwikkelingsweg kozen. Het wezen van de kerk is allereerst: gemeenschap met Christus, zoals hij gekend kan worden uit de evangeliën en de verkondiging van de apostelen, zegt de officiële leer. Maar gemeenschap met Christus betekent altijd tegelijkertijd: gemeenschap met mensen. Dat is het 'lichaam van Christus', zoals Paulus

dat heeft uitgedrukt in zijn brieven (o.a. 1Kor.12:12 en Ef.4:15). Bij het wezen van de kerk hoort echter ook de opdracht om te getuigen. Het woord 'martelaren' betekent dan ook 'getuigen'. In de naam van Christus vielen er velen in de loop der eeuwen.

Het merkwaardige is echter dat de getuigenis weliswaar eender klinkt, maar dat de uitwerking daarvan in de praktijk zeer divers is, zoals we weten en ervaren. Dat is vanaf het begin zo geweest. Als leider van de eerste gemeente in Jeruzalem denken we allereerst aan Petrus, maar in een later stadium is ook Jacobus, de zoon van Zebedeüs, toonaangevend. Dat



*Jacobus Minor  
Sainte Chapelle Parijs, 13e eeuw*

heeft tot gevolg dat koning Herodes hem ter dood laat brengen. Als de zendingsreizen van Paulus beginnen, horen we niet veel meer over de gemeente in Jeruzalem.

Van die andere Jacobus, die de zoon van Alfeüs wordt genoemd, weten we niets behalve zijn naam zoals die klinkt in de rij der apostelen. Hij behoorde tot de groep van directe getuigen die de zendingsopdracht ontvingen. Maar hij valt niet op door een speciale vraag of daad. Om hem te onderscheiden van die andere Jacobus, de zoon van Zebedeüs of Maior genoemd – dat is 'de Oudere' –, wordt deze Jacobus 'Minor' genoemd, dat is 'de Jongere'. Dat heeft niet met zijn leeftijd te maken, maar met de volgorde van roeping. In de *Legenda Aurea* wordt hij gelijkgesteld met Jacobus, de broeder des Heren, die na de dood van Jacobus Maior de leider van de eerste christengemeente in Jeruzalem werd. De apostel Paulus vertelt over hem in zijn brief aan de Galaten: 'Drie jaar later ging ik naar Jeruzalem om Kefas te leren kennen en bleef vijftien dagen bij hem. Van de andere apostelen heb ik niemand gezien, behalve Jacobus, de broeder des Heren' (Gal.1:18). En verderop: 'Want hij die aan Petrus de kracht gaf voor het apostelambt onder de besnedenen, gaf ook aan mij de kracht onder de heidense volkeren te werken. En toen zij begrepen welke genade mij gegeven is, reikten Jacobus en Kefas en Johannes, die als steunpilaren golden, mij en Barnabas de broederhand: wij zouden naar de volkeren gaan, zij naar de besnedenen' (Gal.2:8).  
Hebben we met dezelfde persoon te maken? Heeft Jacobus, zoon van Alfeüs, een belangrijke wending in zijn ontwikkeling doorgemaakt? We weten het niet, het raadsel blijft. Op sommige schilderijen die het Laatste Avondmaal tot onderwerp hebben, zoals bijvoorbeeld van Leonardo da Vinci in Milaan, zien we een discipel mee aanzitten die sprekend lijkt op de hoofdpersoon Jezus, versterkt door haardracht en kleding. We zien hier hetzelfde verschijnsel als bij Johannes: de ene Ja-



*De vlucht naar Egypte, Giotto, Arenakapel Padua, 13e eeuw*

cobus schuift voor de andere; Jacobus, de broeder des Heren, wordt zichtbaar, maar achter hem of door hem heen verschijnt Jacobus Minor, de Jongere, de later-geroepene. De naamloze krijgt een naam. In de kerkelijke traditie wordt hij zelfs 'broeder van Thaddeüs' genoemd. Daardoor wordt ook deze 'onzichtbare' discipel liefdevol opgenomen in de uitgebreide familie van het kind Jezus. De zin die Jacobus, de zoon van Alfeüs, volgens de traditie bijdroeg aan de oude Apostolische geloofsbelijdenis luidt: 'Ik geloof in de Heilige Geest'. Het kan zijn dat de Pinkstervlammen hem in een flits het inzicht gaven dat het in de toekomstige christelijke gemeenschap om de Geest gaat en dat de bloedverwantschap niet langer de bindende of in zijn geval de scheidende factor behoeft te zijn.

### **Judas Thaddeüs**

In de Arenakapel van Padua heeft Giotto (13e eeuw) fresco's geschilderd over het leven van Jezus. Op een daarvan zien we de vlucht naar Egypte afgebeeld. De mooi gevormde grijze ezel ontleent zijn adel aan het feit dat hij Maria op zijn rug draagt. Het kind op Maria's schoot zit recht op in een handige draagband zoals de moeders in die tijd gebruikten. Jozef loopt voorop, een jongen in Oosterse dracht houdt de ezel aan de leiband en achter de ezel lopen nog drie jongens mee. Een kleine engel boven hen wijst ze de weg.

In de evangeliën is er sprake van 'broeders en zusters' van Jezus. De officiële kerken hebben die netelige kwestie omzeild of geven er een eigen uitleg aan. In de Middel-

eeuwen was dat echter een bekend gegeven. Dat blijkt ook uit het feit dat Giotto ze als vanzelfsprekend erbij schildert. Judas Thaddeüs zou een van deze 'broeders des Heren' zijn geweest, op grond van het feit dat hij de auteur zou zijn van 'De brief van Judas', de laatste van de rij brieven tussen de Handelingen der apostelen en de Openbaring van Johannes. In de eerste zin noemt de schrijver van de brief zich 'broeder van Jacobus', dat wil zeggen van Jacobus Minor over wie hiervoor bericht werd. Bij de evangelist Lucas heet Thaddeüs echter 'de zoon van Jacobus'. Een raadselachtig gegeven: is de zoon door legendevorming tot broeder geworden? We weten het niet. In ieder geval vinden we op de bekende 'Heilige Maagschap'-schilderijen uit de Middeleeuwen niet alleen Johannes de Doper als kind met een keurig harig velletje om zijn lijfje en Johannes de Evangelist als een ernstige kleine scholier met een schrijfpen bezig, maar ook een verkleinde uitgave van Jacobus Minor en Judas Thaddeüs. De vele vaders en moeders die glimlachend en trots naar al dat kleine veelbelovende grut kijken, zijn allen met elkaar 'vermaagschapt', zijn allen op de een of andere manier familie van elkaar. Vanuit deze visie blijft er, lijkt het, weinig over van de toekomstige Christelijke gemeenschap die een gemeenschap van de geest wil zijn en zo juist die oude familiebanden en stamverwantschap probeert te overstijgen. Het is duidelijk dat de zogeheten Moederkerk in die tijden de ingewikkelde vragen en raadsels omtrent de 'eengeboren Zoon' in een overzichtelijk kader wilde plaatsen. Judas Thaddeüs als een van de stille figuren is liefdevol in dat grote familieverband rondom Jezus opgenomen.

In sommige handschriften komen we de naam Lebbeüs tegen voor dezelfde persoon. Dat betekent zoveel als 'moedig' of 'heldhaftig'. In de evangeliën van Mattheüs en Marcus wordt hij in de rij van apostelen 'Thaddeüs' genoemd, hetgeen 'levendig' of 'beweeglijk' betekent. Het lijkt te wijzen op

een karaktereigenschap die tegenovergesteld is aan de fanatieke, juist wat onweeglijke aard van die andere Judas.

Als we nu kijken naar de bijbelteksten, blijkt er een plaats te zijn waar Judas Thaddeüs als individu naar voren treedt. Dat gebeurt in het Johannesevangelie en wel bij het laatste avondmaal, als Jezus na het vertrek van Judas Iskarioth zijn afscheidswaard sprekt, drie hoofdstukken lang. Drie apostelen stellen vragen: eerst is het Thomas die naar 'de weg' vraagt. Hij krijgt als antwoord: de Zoon-god is de Weg. Vlak daarop stelt Philippus zijn vraag naar de Vader-god. In zijn antwoord spreekt Jezus voor het eerst openlijk over de Trooster: 'Indien gij mij liefhebt, zult gij trouw blijven aan mijn opdracht. En ik zal de Vader vragen en Hij zal u een andere Trooster geven om tot in eeuwigheid bij u te zijn: de Geest der Waarheid. Deze wereld kan hem niet begrijpen, omdat zij hem niet ziet en hem niet kent. Maar gij kent hem, want hij blijft bij u en zal in u zijn. En wie mij liefheeft, zal van mijn Vader liefde ontvangen en ik zal hem mijn liefde schenken en mij aan hem openbaren' (Joh.14:21). Het is dat laatste woord dat de volgende vraag oproept: 'Judas, niet de Iskarioth, zeide tot hem: Heer, hoe komt het dat gij uzelf aan ons wilt openbaren en niet aan de wereld?'. Tot op het laatst is er onzekerheid bij de apostelen over de bijzondere functie van hun kring, van hun specifieke gemeenschap van twaalf. Jezus wijst met zijn antwoord reeds in de richting van Pinksteren: 'Dit heb ik tot u gesproken terwijl ik nog bij u ben. Maar de Trooster, de Heilige Geest, die de Vader zenden zal in mijn Naam, hij zal u alles leren en u in herinnering brengen al wat ik u gezegd heb. Ik ga heen en kom tot u. Nu heb ik het u gezegd eer het geschiedt, opdat gij, wanneer het geschiedt, zult geloven' (Joh.14:22 e.v.). De vraag die Thaddeüs stelt, is als een tastend zoeken naar een nieuwe gemeenschap, naar de gemeenschap van de toekomst. In het Credo van de Christengemeenschap wordt die toekomstige ge-

meenschap vrij uitvoerig verwoord. Het is het deel van het Credo dat het innigst en daardoor ook het meest verborgen, verbonden is met de Heilige Geest. Precies dat laatste deel, voorbehouden aan een verre toekomst maar beginnend in het hier en nu,

wordt in de oude christelijke geloofsbelijdenis zeer kort uitgedrukt: '(Ik geloof) in de gemeenschap der heiligen en de vergeving der zonden'. Het zijn de woorden die volgens de traditie door Judas Thaddeüs zijn ingebracht.